

Сагинтаева А.С., Мухсинова А.К., академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, философия және психология факультеті, ӘПЖӨ-41 тобының студентері
(Ғылыми жетекші – п.ғ.к., доцент Баймуканова М.Т.)

МАҢЫЗДЫ ӨЗГЕРІСТЕР ҚАРСАҢЫНДА БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІН МОДЕРНИЗАЦИЯЛАУ

2004 жылы I Халықаралық «XXI ғасырдағы адамзат проблемаларын шешудегі синергетиканың рөлі: мектеп диалогтары» симпозиумында келесідей мәлімдеме жасалды, білім беру саласы тек қана әлеуметтік тәжірибені тасымалдаушы рөлін ғана атқарып қоймай, сонымен қатар адамзатты дағдарыс дәуіріне алдын-ала даярлайтын, превентивті – ескертпелі функцияны да атқаруы тиіс. Қазіргі таңдағы жаһандық проблемалардың бірі – адамзат баласында қарқынды қадамдармен өзгеріс жасап келе жатқан уақыт талабына сай бейімделе алатын қабілеттердің жеткіліксіздігі. Бұл жаңа технологиялардың әлемнің дамуын, түпкілікті өзгертуіне терең ықпалын аңғартады. Заманауи әлемнің өзіндік ерекшеліктері: жаһандану үдерісінің жеделдеуі, қоғамның индустриалды кезеңнен ақпараттық кезеңге өтуі, экономикалық біліктің маңыздылығы болып табылады. Мақсатты нұсқаулықтар да өзгеруде, «білімдендіру» парадигмасынан, құзіретті-бағытталған, жаңа қорытынды нәтиже беретін парадигмаға өту жүзеге асуда. Зерттеу жұмыстарын енгізу және жобалық іс-әрекет ету - мектепте оқушылардың ең маңызды және нәтижелі оқу формаларына айналуға. Тағы бір өзекті мәселелердің бірі, ол технопарк мектептерді (жазғы мектептер, балалар «Наноградтары», т.б формалар), корпоративті оқыту орталықтарын, бизнес-серіктестерді қосымша капиталдарды тарту арқылы дамыту.

Осы өзгерістерге орай, «Ойын экономикасы» қоғамда, білім беру саласында кеңінен таралғаны жөн. Себебі, «ойын экономикасы» заман талабына сай экономика саласындағы рөлдерді (тауар айналымы, ақша айналымы, өндіріс процесін, т.б.), жастар еңбек биржасын, оқушылардың «еңбек портфолиосын» модельдей алады. Осы тұста, бейіндік оқытуға даярлаудың және бейіндік оқытудың – білім алушыларда көп деңгейлі, кешенді жүйенің негізінде өзара ықпалдасатын, жалпы және қосымша білім берудің жаңа модельдерін әзірлеу қажеттілігі туындайды. Ондай модельдер, қосымша білім беру жүйесіне (желілік «Оқушылар сарайы») виртуалды ресурс-мектеп кампустарын, әдістемелік аудио, видеоматериалдарды, бағдарламалар мен контент-ресурстарды кіріктіру [1].

Заманауи әлемде мұғалім рөлі түбегейлі өзгеруі тиіс. Мұғалім оқушы іс-әрекетін тәлімгерге, бағыттаушыға айналуы керек. Бұлтты технологиялардың дамуының нәтижесінде әлем бойынша жалпы пәндерден айрықшаланатын салаларда оқытатын жаһандық сыныптар қалыптасады. Осының бәрі, дәстүрлі мұғалімнің рөлін «алыстағы досқа» алмастырады және АКТ-ның тәлімгерлерге көмекші құрал-жабдық ретіндегі өзгеше, жаңа рөлін көрсетеді. Онлайн білім беру – білім беру жүйесінен тыс, «мектептен тыс - мектеп» қалыптастырып дамытуға алғышарт болады. Әрбір объект физикалық кеңістікте оқытуға желіде онлайн қатыса алатын интеллектуалды электрондық жүйе «Ақылды ортаның» өрістеуі шынайы өмір мен когнитивті технологиялардың дамуы арқылы симуляцияланады. Бүгінгі күнде, педагогика ғылымына «симуляция» жаңа ұғымы енгізілді. «Симуляция» дегеніміз – шынайы өмір заңдылықтарын сақтай отырып, виртуалды өмірге ену. Бұл форманың негізгі мақсаты: білім алушыларға виртуалды әлемде шынайы өмірдегідей тәжірибелер жасауға, зерттеу жұмыстарын жүргізуге мүмкіндік беру, яғни, осы іс-әрекеттерді шынайы өмірде жүзеге асыруға дайындау. Симуляция компьютерлік рөлдік ойын модельдерінде де көрініс беруі ықтимал. Мектеп – бұл тұста, ойын кеңістігі рөлін атқарады, яғни білім беру мектеп қабырғасында да, мектеп қабырғасынан тыс та жалғаса береді. Симуляцияның алғашқы ұтымды қолданылуы АО «Назарбаев Зияткерлік мектептерінің» бастауыш сыныптарында білім беру процесінде өзінің жемісті нәтижелерін беруде.

Шынайы өмір мен когнитивтік технологиялардың симуляцияға негізделген мазмұны адамға: терең білім алу мен үстіртін білім алу, тұрақты және тұрақсыз білім алу, шынайы және жалған білім алу, қажетті және кездейсоқ білім алу критерийлерін ажыратуға мүмкіндік береді. Адамның алғашқы білім алуы компьютерлік рөлдік ойындар арқылы көрсетілген, шынайы өмірдің мән-мағынасын түсінуге бағытталған және де басқа аталып өткен формаларға негізделеді. Мектептің болашақ дамуының жоспары келесідей болмақ, қазіргі таңда адамзат санасында қалыптасқан дәстүрлі мектеп моделі түбегейлі жойылуы мүмкін. Мектеп – көптеген формаларда білім беруді қарастыра бастайды, мұғалімдер тәлімгерлерге айналады. Мұғалімдер мен оқушылар арасында өзара білім алмасу процесі пайда болады. Мектепте кәсіпқой-педагог еместердің пайда болуы ықтимал [2].

Жалпы орта білім беру саласындағы осындай түбегейлі өзгерістерді есепке алар болсақ, онда ЖОО жаңа индивидуалды траекторияларды, қашықтықтан оқытуды, онлайн-технологияларды кіріктіруді және жаңа технопарктер қамтитын Назарбаев университеті үлгісіндегі инновациялық зерттеу қызметін жүзеге асыратын ЖОО ашу қажеттілігі туындайды. Жоғарғы білім беру студенттердің индивидуалды ойлау қабілетіне бағытталуы керек, ал оқытушы өз алдына тәлімгер функциясын атқаруы керек. Сөзсіз, алдағы уақытта практикалық-бағытталған оқыту алға қойылып, онлайн-білім беру дамиды.

Білім беру болашақта адам үшін өмір сүру тәсіліне, түпнұсқалықты табу әдісіне айналып, адамға өз өмірінің авторы болуға мүмкіндік береді. Келешекте студенттер үшін ЖОО аймағы өзін-өзі профессионалды тұрғыдан дамыту ресурсына айналады. Болжам бойынша, ЖОО баламасы ретінде студенттердің холдингтері ашылуы мүмкін, студенттер холдингтері жоғары білім алушыларды белгілі бір мамандықты игеру үшін біріктіреді. Сонымен қатар, ЖОО тағы бір баламасы ретінде «миллиард университеттері» де ашылуы ықтимал, ондай университеттерде стандарттар минимумға көшіп, «ашық аймақ» құрылымы басым болады.

Білім берудің даму болашағы мұғалімнің тұлғасына және кәсіби біліктілігіне жоғарғы талаптар қояды. Бұл талаптар болашақ мұғалімдерді кәсіби маман ретінде дайындау мазмұнын түбегейлі өзгертеді. Осыған сәйкес, педагогикалық институттарда білім беру процесін ұйымдастыруды түбегейлі жаңа жолға қойылу керек.

Заманауи педагогтың ең маңызды кәсіби қабілеті – ол уақыт талабына сәйкес болып жатқан өзгерістерді қысқа уақыт аралығында қабылдау және оларды басқару. Заманауи педагогтың жоғарыда айтылған кәсіби қабілеттерінің бірнеше құрылымы бар. Біріншісі – педагог бойында көшбасшылық, білім алушылардың өзара әрекеттестігін ұйымдастыра алу қабілеттерінің болуы. Екіншісі – кешендік зерттеу жұмыстарын жүргізе алу және сол зерттеу жұмыстарының нәтижесінде стратегиялық тұжырымдар жасау, олардың маңыздылығын көрсете алу қабілеті. Үшіншісі – аналитикалық зерттеудің қорытындылары негізінде жаңа білімдерді дамыту және білім беру саласына елеулі жаңалықтар мен өзгерістер енгізу. Төртіншісі – қабылданған шешімдердің салдары үшін әлеуметтік жауапкершілік сезімінің болу қабілеті. Бесіншісі – проблемалардың тиімді шешімдерін табу, инновацияларды басқару, және олардың әлеуметтік-экономикалық салдарын болжамдай алу. Педагогтың кәсіби дайындығы болашақта болатын өзгерістерге сай бағыттала құрылуы керек [3].

Болашақ педагогтарды кәсіби дайындау қазақстандық білім беру жүйесінің модернизациясына, жалпы орта білім беретін мектептердің 12 жылдық білім беруге көшіуіне сай болжамданып, бағытталғаны жөн. Ол жаңа мемлекеттік білім беру стандарттарымен, жаңа оқу бағдарламаларымен, АОО «Назарбаев Зияткерлік мектептері» құрастырған оқулықтармен жұмыс жасағанда құзиреттілік танытып, болжам жасауға мүмкіндік береді. 2020 жылға қарай, мектеп мұғалімдерінің 100% -ы 12 жылдық білім берудің стандарты бойынша жұмыс істейді. Сондықтан да, мектептің білім беру моделінің түбегейлі өзгеруі, ЖОО білім беру бағдарламаларын түбегейлі өзгертуді талап етеді.

Тар шеңберде мамандандырылған кәсібиліктің орнына, мәселеге бағытталған әмбебап, фундаменталдан дайындық кәсібилігі келеді. Ол өзін-өзі дамытудың, қайта квалификациядан өтудің жоғарғы потенциалын қамтамасыз етуі керек. Онсыз заманауи қоғамда адамның кәсіби бейімделуі мүмкін емес. Педагогтың тұлғасын болашақта білім берудің навигаторы ретінде елестетуге болады. Ол – адамды зерттеумен айналысатын өнертапқыш, түзетуші-диагност, полилог, болжамдаушы-дамытушы. Осының нәтижесінде, жоғарғы педагогикалық білім берудің жаңа модернизацияланған тренді қалыптасады [4].

Ең алдымен, кәсіби білім берудің мақсаты өзгереді. Бұл мақсат – алдын-ала кәсіби дайындықтың озық сипаттамасына көшуге негізделеді. Ал, кәсіби дайындықтың озық сипаттамасына көшудің нәтижесі - ЖОО түлегінің кәсіби құзиреттілікті қазіргі уақыт талабына сай және болашақ уақыт талабына сәйкес меңгере алуы. Осындай білім алудың негізгі мағынасы: танымдық-пәндік-дамытушылық жүйеден танымдық-әдістемелік-дамытушылық оқыту типіне көшу. Ол өз алдына мамандық классификаторларын педагогикалық мамандықтарды топтастыру арқылы оңтайландыруды алға тартады. Білім беру жүйесі мазмұнының негізгі модернизациялау бағыттары педагогтың кәсіби стандарттарының әзірлемелерін дайындауды қамтиды, олар: әмбебап маман, болашақ мұғалімдерді дайындаудың негізгі компоненттерін іздестіру, әдістемелік және теоретикалық білімдердің синтезі, болашақ педагогтарды дайындауда кәсіби іс-тәжірибені күшейту, дуальды оқытуды дамыту, тағылымдама жүйелері.

ЖОО-да жаңа технологияларды енгізу және қолданудың бір мысалы ретінде, біз, Баймуқанова М.Т 5В12300 «Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану» мамандығының 4-курс студенттері 2015-

2016 оқу жылының 1 семестрінде оқыған «Мектептің оқу-үдерісін ұйымдастырудың инновациялық технологиялары» дисциплинасында қолданылған Кембридж бағдарламасымен оқытуды ерекше атап өтуге болады. Бұл сабақтардың басты ерекшелігі, сабақ - студенттердің белсенділігіне, шығармашылығына, ұйымшылдығына бағытталған. Әр сабақтың басында топ студенттері екіге немесе одан да көп топтарға бөлініп, бірігіп шығармашылық жұмыс жасауға, тақырыптарды еркін меңгеріп, өздігінен талдауға, түрлі рефлексиялық ойындар түрлерін ойнауды, өздерін әділ бағалауды үйренді. Сабақтың нәтижесі ретінде топ студенттерінің әрқайсысы заманауи оқытудың 7 модулі бойынша, олар: топтық жұмыс, диалогтік оқыту, сыни-тұрғыдан ойлау, жоспарлау, инновациялық-коммуникативтік технологияларды қолдану, дарынды және талантты балалармен жұмыс, тұлғалық-бағытталған оқыту тақырыптары бойынша эсселер дайындап, эсселер мақала ретінде жарыққа шықты. Семестр соңында, Баймуқанова М.Т. мен ӘПЖӨ-41 тобының студенттері келесідей қорытындылар жасады: 1) сабақ бойында оқытушының басымдылығы азайды, оқытушы студенттер үшін тәлімгерге айнала білді; 2) студенттер өз-өздерін объективті бағалуды үйренді, 3) студенттер әрбір берілген тапсырманы шешу барысында шығармашылық тұрғыдан шешім табуға машықтанды (әр сабақта макеттер, постерлер, жобалар жасалынды), 3) оқытудың дәстүрлі лекция тәсіліне карағанда сабақ барысында жаңа тақырыпты ойын тәсілі арқылы түсіндіру тәсілі басымды болды, 4) топ студенттері арасында табысты нәтиже бере алатын ұжымдар қалыптасты, достық қарым-қатынас орнады, 5) сұрақтарға жауаптарды студенттер оқытушыдан емес, өздігінен іздеуге талаптана бастады, 6) сабақ барысында қолданылған жаңа ойын формалары студенттерге болашақ іс-тәжірибеге пайдалы кеңестер кітапшасына жинақталды.

Білім беруді жан-жақтандыру келесідей теоретикалық дисциплиналар негізінде жүзеге асады. Олар: білім беру философиясы мен әлеуметтануы, білім беру реформалары мен ғылыми тәжірибе теориясы, педагогикалық болжамдау, ғылыми зерттеуге кіріспе, білім беру инноватикасы, білім берудің фундаментализациялау теориясы және оның адами негіздері, білім беру этикасы мен эстетикасы, эргономика және де басқа бағыттағы теоретикалық пәндер. Педагогикалық мамандарды дайындаудың мазмұнынан басқа, болашақ мамандарды дайындауды ұйымдастыруды әзірлеу қажет. Яғни, бастауыш, жалпы орта және жоғары білім беру арасында интеграция модельдерін дамыту [5].

Жалпы педагогикалық білім беру базасы негізінде қосымша кәсіби білім беруді жетілдіру қажеттілігі туындайды. Ғаламтор жүйесінде инновациялық білім беру мекемелеріне сұраныс көбейеді. Педагогикалық мамандарды дайындаудың жаңа жүйесі Тараз және Павлодар педагогикалық институттарының, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің базасы негізінде апробациядан өту үстінде. Жоғарғы квалификацияланған педагог мамандардың магистратурада білім алу процесін ең алдымен, мемлекеттік педагогикалық жоғарғы оқу орындарында шоғырландырған жөн. Бұл фундаменталды педагогикалық ғылым, бір жолға қойылған дәстүрлі практиканың жүйесі, аймақтың білім беру жүйесімен тығыз қарым-қатынас.

Болашақта педагогикалық білім беру жүйесін қайта құру идеясының негізгі мақсаты - мемлекетіміздегі алдыңғы қатарлы педагогикалық білім беретін жоғарғы оқу орындарын келешекте ғылыми-зерттеу жұмысымен айналысатын инновациялық университеттерге айналдыру. Біз, Қазақстанның білім беру жүйесіне енгізіліп жатқан жаңалықтардың, жаңа оқыту технологиялары мен тәсілдердің болашақта өзінің жемісті нәтижесін береріне және білім беру жүйесін түбегейлі өзгертетініне нақ сенімдіміз.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Никитина Н.Н. Основы профессионально-педагогической деятельности. - М.: «Мастерство», 2002. – 257 с.
2. Шестаков А.Л., Ваулин С.Д., Федоров В.Б., Пантелеев А.С. Инновационная деятельность – важнейшее направление развития современного университета // Инженерное образование. - № 2 – 2004 – с. 134-139
3. Назарбаев Н.А. Социальная модернизация Казахстана: двадцать шагов к обществу всеобщего труда // <http://www.zakon.kz/4501497-socialnaja-modernizacija-kazakhstan.html>
4. Багаутдинова Н.Г. Высшая школа сегодня и завтра: пути преодоления кризиса // <https://yandex.kz/search/?text=4>
5. Месяц Г.А., Чучалин А.И., Агранович Б.Л., Чудинов В.Н. Инновационный университет: интеграция академических ценностей и предпринимательской культуры // Инновационный университет и инновационное образование: модели, опыт, перспективы: Труды Междунар. симп. – М., 2003. – С. 6-7.